

# הלכות מעשיות

## שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

גליון קמ"ט

שודר בערוץ "קול ברמה" במסגרת התכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עוזנו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו **עובדיה יוסף** בן גורג'ה זצוק"ל

## הלכות ראש השנה

### נושאי השיעור:

הסימנים בראש השנה. מנהג נתינת היין הנשאר מההבדלה בכמה מקומות. הבאת גזר במקום דלעת. שאר הסימנים. זמן אכילת הסימנים. בגדים חדשים בראש השנה. כיוון לצאת ידי חובה רק מאמצע התקיעות. חזן ותוקע בתשלום. תקיעה לנשים בברכה. נקודות לתוקעים לאנשים בביתם.

### הבאת הסימנים

**א. שאלה:** יש אדם שהתנגד לאכילת הסימנים בראש השנה, בטענה שהרי הכל תלוי במצוות והעבירות של האדם, ואם כן לשם מה אוכלים תפוח בדבש וכל שאר הדברים. אכן מה הטעם לדבר?

**תשובת הרב:** הסימנים בראש השנה הם לא מנהג אלא גמרא מפורשת, במסכת כריתות (דף ה' ע"ב ודף ו' ע"א): אין מושחים את המלכים אלא על המעין, כדי שתימשך מלכותם. כלומר, כאשר רוצים למשוך מלך כדי להמליך אותו, עושים את זה ליד מעין. וחכמינו למדו זאת ממשחת שלמה המלך. שכאשר דוד ביקש שימשחו את שלמה, ביקש שימשחו אותו על יד מעין גיחון, כדי שזה יהיה לו סימן טוב - כמו שהמעין נמשך, כך גם תימשך מלכותו של בנו ולא תיפסק חלילה (כמו שקרה אצל שאול המלך). ולמד אביי מכאן: לאחר שראינו שאפשר לעשות סימנים לסימן טוב ואין בזה משום ניחוש<sup>1</sup>, יביא אדם בליל ראש השנה כמה דברים ויאכל אותם.

<sup>1</sup> יש ציווי בתורה "לא תנחשו ולא תעוננו" (ויקרא י"ט כ"ו). מה זה לא תנחשו? אדם הולך בדרך ולפתע צבי נדחף מולו, ובמושגים שלנו אדם בא לצאת מהחניה ורואה רכב ש'חותך' אותו, ואותו אדם אומר שזה סימן

מה הדברים שאביי מזכיר בגמרא? קרא, רוביא, כרתי, סילקא ותמרי. חמשה דברים הללו מוזכרים בגמרא שאדם יאכל אותם. האגודה (ר"ה סי' כ"ב, והביא דבריו הט"ז סי' תקפ"ג סק"א) הקשה כיצד אנחנו מביאים כרתי כדי שייכרתו אויבינו, סילקא – שיסתלקו אויבינו, ואילו רוביא אתה מביא ואומר שירבו זכויותינו, ולמעשה דבר לא טוב אנחנו אומרים שזה מכוון כנגד השונאים, ודבר טוב אנחנו אומרים שזה מכוון על עצמנו. ומי אמר שזה כך, לכאורה הרי אפשר לפרש אחרת חלילה?, ואם כן אתה יכול להביא כל דבר, ואם זה דבר רע זה לשונאים ואם זה דבר טוב הוא בשבילנו?! נאמרו בזה כמה תירוצים. הם לא היו אומרים משהו בזמן שמביאים, אלא היו מביאים את הסימנים ואוכלים, וזה הכל. ללא בקשת "יהי רצון".

שאותו היום הוא לא טוב לנסוע, זה לאו דאורייתא של לא תנחשו, כי אדם עושה או לא עושה על פי זה דברים מסוימים. כך מבואר בגמרא במסכת סנהדרין (דף ס"ה סע"ב). אבל כאן, אומר אביי שאנחנו לא עושים מעשים או נמנעים מהם בגלל מעשה שקרה, אלא רק עושים פעולות כדי שיהיה הדבר לתפילה ולא יחול לסימן טוב ולמזל טוב, הדבר מותר. וראיה לזה, שראינו בדוד המלך שאמר להם לקחת את שלמה בנו ולמשוח אותו סמוך למעין גיחון. וכך גם נאמר בברייתא, שאין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתימשך מלכותם.

אבל מרן בבית יוסף (ס' תקפ"ג) הביא דברי המרדכי (בתחלת ראש השנה) בשם רב האי גאון, שבשעה שהיה מביא את הרוביא לא היה אוכל את הרוביא בשתיקה, אלא היה אומר: רוביא – ירבו זכויותינו, כרתי – ייכרתו שונאינו. כלומר, בגמרא כתוב רק להביא ולאכול ולא כתוב לומר משהו, אבל המרדכי כותב בשם **רב האי גאון שבשעה שהיה מביא היה אומר גם בקשה לסימן טוב.**

ויתירה מכך, הבית יוסף הביא את האבודרהם (עמ' רס"ו) שכתב **שיש שלא רק אומרים כרתי ייכרתו אויבינו, רוביא ירבו זכויותינו, אלא היו מוסיפים עוד בלשון תפילה:** יהי רצון מלפניך שייכרתו אויבינו ושונאינו וכו'. וכן על כל דבר ודבר. וכך פסק מרן בשלחן ערוך (שם ס"א).

ועל כל פנים, המקור לדברים הללו כתוב בגמרא, שעל ידי כך שאנחנו עושים את זה, הדבר גורם לאיחול ולתפילה.

הרב חיי אדם (הלכות ראש השנה כלל קל"ג) מביא את דברי הרמב"ן (בתחלת פרשת לך לך, פרק י"ב פסוק ו') שכאשר הנביאים והצדיקים אמרו ברכה או נבואה מסוימת לעם, אם הם גם ביצעו עם זה פעולה, הרי שהדבר הזה בודאי מתקיים.

הוא הביא שם כמה דוגמאות, ובין הדוגמאות הוא מביא מה שמצינו בספר מלכים ב' (פרק י"ג) אצל אלישע הנביא שבא אליו יהורם ואמר לו שהוא מפחד, כי כל זמן שהיה אלישע חי איתם היה מגן עליהם, ועכשיו שאלישע עומד להיפטר מן העולם יהורם דאג מה יהיה איתם, ארם הולכים לעשות להם צרות. ואמר לו אלישע שיביא את הקשת ויתחיל לירות. אלישע שם את היד שלו על היד של יהורם, והתחיל לירות. ירה פעם ראשונה, שניה, שלישית ונעצר.

כעס עליו אלישע, אמר לו: כל חץ שירית זה למעשה ניצחון שלך בעוד מלחמה, ואם היית יורה חמש יריות, היית מנצח אותם לעולם ולא היו קמים לעולם! אבל עכשיו, אתה תנצח אותם שלש פעמים ולאחר מכן הם ינצחו אותך.

לכאורה אם אלישע רוצה לברך את יהורם - שיברך, אבל מדוע הוא עושה פעולה?

אומר הרמב"ן, שכשהברכה נעשית יחד עם פעולה, היא תתקיים בכל מצב. ואפשר להוסיף נופל בדבר שעל ידי הפעולה הברכה מגיעה מכל הלב, עד הסוף, האדם מאמץ את כל החושים שלו, וכך למעשה התפילה מושלמת ואין הדברים שבים ריקם לעולם.

ולפי זה מובן יפה מאד. אנחנו לא רק מתפללים ומייחלים, אלא גם מבצעים פעולות.

### **פרישת הידים באמירת "פותח את ידך"**

האחרונים כותבים שנוהגים שכאשר אומרים 'פותח את ידך', פותחים את הידים, וזה פועל דמיוני לקבל את השפע מלמעלה. (יש כאלה שפותחים את הידים כלפי מעלה לצידו הראש. ומרן ראש הישיבה שליט"א אמר שזה לא נכון, כי התנועה הזו היא תנועה של תפילה ולא של קבלת השפע. ובאמת צריך לחבר את שתי הידים יחד לסימן של קבלת השפע).

הבן איש חי (ש"א פ' ויגש ס"ב) הביא מקור לזה מדברי מרן החיד"א בחומת אנך בדברי הימים (ב' ו' י"ג) שם כתוב על שלמה המלך שפרש את כפיו, והוא מסביר ששלמה המלך עשה כן לסימן לקבלת השפע. והוא הדין גם בפסוק פותח את ידך, **שאנחנו פורשים את הכפיים, ומחברים אותם זו לזו כשהם פתוחים**, זה סימן לקבלת השפע.<sup>2</sup>

והכל הולך באותה דרך, **שכאשר מבקשים בקשה ומבצעים עמה פעולה, הרי שיש בכך כח גדול.**

הגמרא במסכת מועד קטן (דף י"ח ע"א) אומרת שברית כרותה לשפתיים שאינה שבה ריקם. והסבא הגאון איש מצליח בענין אחר בשו"ת איש מצליח (ח"א ס' ה') הביא את תשובת מהר"י חאגיז בהלכות קטנות (ח"ב ס' ס"ד) שכתב: רבותינו אמרו שברית כרותה לשפתיים, ומי יודע, אפשר גם לעושי מעשה. וקל וחומר כאן שאנחנו מבקשים בקשה ועושים עם זה פעולה, שזה יועיל לגזר דין טוב.

### **נתינת היין הנשאר מההבדלה באיברים**

כיוצא בזה, כותב הרמ"א בהלכות שבת (ס' רצ"ו ס"א) **שנוהגים למרוח מהיין הנשאר מההבדלה על גבי העינים מפני חיוב מצוה.**

המרדכי (בתחילת מסכת יומא, ס' תשכ"ג) מביא את תשובת הגאונים<sup>3</sup> שמובא שם **שלוקחים את הכוס עם היין שנשאר, מטילים בה מים ושוטפים איתם את הפנים.** וזה לחיוב מצוה,

<sup>2</sup> יש טעות נפוצה בביאור הפסוק, כשאומרים פותח את ידך ופותחים ידיהם, יש חושבים שביאור הפסוק הוא **שאנחנו פותחים את הידים.** וכמובן שאין זה נכון, כי ביאור הפסוק הוא שהקב"ה פותח כביכול את ידיו כדי לתת לנו, ואנחנו רק עושים סימן לקבלת השפע.

<sup>3</sup> שם שאלו אותם על כל הדברים הללו, כמו מדוע מה שעושים בראש השנה לא נקרא ניחוש וכו'.

כי הגמרא אומרת במסכת סוכה (דף ל"ח ע"א) ששיירי מצוה מעכבים את הפורענות, ולכן הדבר הזה יכול להועיל לרפואה. ויש לציין דבר חשוב בזה, כמו שאנחנו עושים לגבי ראש השנה, שכתוב בגמרא שצריך לאכול את הסימנים הללו, אבל האבודרהם הוסיף שאומרים עם זה תפילה, כך גם אנחנו נוהגים בהבדלה, שלא רק שמים על המצח והעינים, אלא גם אומרים עם זה פסוקי ברכה.

בסידור איש מצליח מובאים הפסוקים הללו. לוקחים מעט יין, שמים על המצח ואומרים את הפסוק: מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך, ויש מוסיפים שנזכה להיות חכמים ונבונים בתורה. שמים על העינים ואומרים: מצות ה' ברה מאירת עינים, שבזכות המצוה נזכה לעינים בריאות, עינים שיראו כל דבר בדרך נכונה, בדרך של ה' יתברך. מי שמגמגם שם על השפתים, ואומר: בורא ניב שפתים, שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו. שמים על הגרון ואומרים: רפאות תהי לשרך ושיקוי לעצמותיך, ופירוש 'שיקוי' הוא רפואה. שמים על העורף ואומרים: הריני מאמין בתחיית המתים, כי רבותינו אומרים ששם נמצאת עצם הלוח, שגם כשאדם נפטר וכל גופו נשחק, עצם הלוח עדיין נשאר. שמים מעט בכיס, ואומרים: ברכת ה' היא תעשיר, שבזכות המצוה נזכה לברכה. ולבסוף לוקחים בשתי כפות הידים את מעט היין שנשאר, מעבירים מיד אחת לשניה ומטפטפים על יד הפתח של הדלת, ואומרים את הפסוק: ויזרע יצחק בארץ ההיא, וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'.

המנהג הזה מיוסד על תשובת הגאונים שהובאה במדכ"י, ודבריהם מבוססים על דברי אב"י במסכת כריתות (ה' ע"ב) ובמסכת הוריות (י"ב ע"א).

#### גזר במקום דלעת

**ב. שאלה:** האם נכון יותר להביא גזר או דלעת?

**תשובת הרב:** ציטטנו למעלה את לשון הגמרא, ושם לא כתוב גזר. בגמרא כתוב 'קרא', (שזה 'קרעא' בערבית), וזה דלעת. וראינו את דברי האבודרהם (עמ' רס"ו) ע"ה, שכתוב שעל הקרא היה אומר: יהי רצון וכו', שתקרא רוע גזר דיננו וייקראו לפניך זכויותינו. הבקשה הזו היו אומרים אותה על הקרא. ומדוע היו מוסיפים שתקרא רוע גזר דיננו?

הטעם הוא כי הרב מגן אברהם (רס"י תקפ"ג) כתב שיאמר את הבקשה לפי לשון כל מדינה ומדינה. יש ראייה לכך מהגמרא במסכת ברכות (דף נ"ו ע"ב) שאדם שראה חתול בחלום, האם זה

טוב או לא טוב, והגמרא אומרת שזה תלוי כיצד קוראים לחתול באותו מקום, שונרא או שינרא, במקום שקוראים לחתול שונרא, נעשית לו שירה נאה. במקום שקוראים לו שינרא, נעשה לו שינוי רע.

ומשמע שיש משמעות למה שקוראים בכל מקום ומקום.

(ולכן כשהגמרא מזכירה קרא, ואנחנו קוראים לזה דלעת, נאמר שתי בקשות, כי בגמרא זה נקרא 'קרא', ובערבית זה נקרא 'קרעא'<sup>4</sup>, ולכן אומרים שתקרא רוע גזר דיננו וייקראו לפניך זכויותינו).

גזר לא מוזכר בגמרא. אצל האשכנזים לא היה דלעת בתקופת תשרי, ולכן לא היו יכולים להביא דלעת אז הביאו גזר, וכך זה נשאר.

הרב חיי אדם כותב (כלל קל"ט ס"ו) שאוכלים מיני לפתן שקורין "מערין" (גזר) או "ריבין" (לפת), שהוא לשון ריבוי, ואומרים "יהי רצון שירבו זכויותינו".

מדוע אומרים על זה שירבו זכויותינו? כי גזר נקרא 'מרינ', ופירושו ריבוי, ולכן אומרים על זה שירבו זכויותינו, ולא 'שתקרא רוע גזר דיננו'<sup>5</sup>.

מרן ראש הישיבה שליט"א אמר שכיון שהקרא הוזכרה בגמרא, לכן אדרבה, גם האשכנזים, הנכון והראוי שיקחו את הקרא, וכל אחד ואחד ראוי לו להיצמד לרבותינו האמוראים הקדושים.

עוד נקודה שחשוב לדעת: הגמרא במסכת מגילה (דף כ"ד ע"ב) מביאה על בני חיפה ובני בית שאן (בלשון הגמרא 'חיפני' ו'בישני'), שהיו מחליפים א' בע' וע' בא', ויש אשכנזים שהם חצי כאלה, שמחליפים הע' בא', ומרן ראש הישיבה שליט"א מביא (בבית נאמן גליון ל"א אות כ"א) את דברי היעב"ץ בסידורו, שממש מסוכן שבמקום שיאמרו 'שתקרא רוע גזר דיננו וייקראו לפניך זכויותינו', יאמרו 'שתקרא', ו'ייקרעו' ח"ו. האשכנזים היום זה חצי נחמה, כי אצלם הכל א', ואת ה'וייקראו' הם לא מחליפים, וצריך לשים לב לזה שיאמרו כמו שצריך.

<sup>4</sup> כך עד היום, מי שמדבר ערבית קורא לדלעת 'קרעא'.

<sup>5</sup> הערת המנחה: היום יש אנשים שלוקחים גזר ואומרים 'שתגזור עלינו גזרות טובות'. האם זה בסדר?

**תשובת הרב:** באמת אלה שאומרים 'שתקרא רוע גזר דיננו' זה לא כל כך מסתדר, כי מהות הבקשה היא על הקריעה ולא על גזר הדין, וכשאומרים 'תגזור עלינו גזירות טובות' מהות הבקשה היא אכן על המילה 'גזור'.

ואיך מבטאים ע' צריך פשוט לפתוח יותר את הגרון. אלה אותיות גרוניות, צריך לפתוח יותר את הגרון ואפשר לבטא הכל כמו שצריך, א' ה' וע'.

### שאר הסימנים

ומה עוד מביאים? דבר ראשון יש את מה שהגמרא אמרה, שזה קרא (שדיברנו עליה), רוביא שזה שעועית, כרתי, סילקא ותמרי. יש שמבינים שסילקא זה סלק אדום, אבל זו טעות, ובאמת **סילקא זה עלי תרד**. אוכלים את הדבר הזה ואומרים: שיסתלקו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו. היום קוראים לזה בשם לוף, אבל זו טעות וזה לא לוף אלא סילקא.

כמובן **שצריך להיזהר לקחת ירקות של גוש קטיף ולא ירקות רגילים**, בכל השנה צריך להיזהר בזה, ובפרט בראש השנה, שלא יקרה חלילה שהדברים שאנחנו עושים אותם לסימן טוב, יבואו בעבירה.

לגבי ענבים – יש כאלה שאוכלים ענבים בראש השנה, אבל הגר"א אמר לא לאכול ענבים בראש השנה (ע' מעשה רב סי' ר"י).

מרן ראש הישיבה מביא שאומרים בשם החזון איש, שהענבים בוילנא באותו הזמן היו חמוצים והיו בוסר, וידוע שהגאונים כותבים (בתשובה סי' קי"ד) שלא לאכול דברים חמוצים בראש השנה, ומרן החיד"א מביא את דבריהם בספרו טוב עין (סי' י"ח אות צ"א), שלא לאכול דברים חמוצים או מרים. ומרן ראש הישיבה אמר שהחזון איש גדל בוילנא ומכיר אותה, וידוע מה היה שם, וכנראה כך היה בימי הגר"א מוילנא.

בכף החיים (סי' תקפ"ג אות כ"א) מביא שלא טוב לאכול ענבים שחורים. הוא מביא לזה מקור שלא טוב לאכול אותם על פי הקבלה, כי הם רומזים לדברים לא טובים. ולפי זה כותב כף החיים, **שענבים לבנים, אדרבה, זה סימן יפה. לכן אם יש לאדם ענבים ירוקים ומתוקים, זה בסדר גמור, אבל ענבים שחורים לא טוב לאכול אותם.**

יש מנהג שנהג מהר"ם מרוטנבורג, **להביא גם ראש כבש**. ובארצות אשכנז לא תמיד היו מצויים כבשים, והביאו במקום זה ראש תרנגול או ראש דג.

אבל על הדגים יש מפקפקים על פי דברי הרשב"ץ, והביאו מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' תקפ"ג סק"ה) **שאומר שלא כדאי לאכול דג בראש השנה**, כי פעם אחת בספר נחמיה (בפרק האחרון, פרק י"ג פסוק ט"ז) מופיעה מילת 'דג' מלא, כלומר 'דאג',

ואמנם לא קוראים את הא', אבל כך כתוב, ואם כן לא כדאי להביא דג כי הוא מלשון דאגה. אבל יש עדות שנהגו לאכול דגים, התוניסאים והמרוקאים והאשכנזים, וכל ראשי הדגים בערב ראש השנה כולם נעלמים מהחנויות. ועל כל פנים, אלה מנהגים שונים בין העדות, **וכל אחד ינהג כמנהגו**.

יש עוד כאלה **שנוהגים לאכול ביצים**, ויש שנוהגים לאכול דברים אחרים, אבל מה שהזכרנו אלו דברים שנוהגים בהם כלל ישראל.

וגם רימונים, אמנם לא הוזכר בגמרא המנהג לאכול רימונים, אבל **מנהג ישראל לקחת רימון ולומר עליו שנהיה מלאים מצוות כרימון**.

### זמן אכילת הסימנים

ג. **שאלה:** מתי צריכים לאכול את הסימנים, האם לפני הסעודה או לאחריה?

**תשובת הרב:** בגמרא אמנם לא כתוב מתי, אלא רק שמביאים את הסימנים הללו. אבל מרן הגר"ע יוסף ע"ה כותב (בשו"ת יחיה דעת ח"א סי' פ"ב) **שראו לאכול אותם אך ורק לאחר ברכת המוציא ולא לפני**.

ומדוע? בדרך כלל אדם אוכל מכל הסימנים יותר משיעור כזית. הרי כל הסימנים מצטרפים לשיעור כזית בכדי אכילת פרס, ואדם לא אוכל תפוח בדבש קטנטן כזה שגם עם צירוף של שאר הסימנים אין בו כזית, אלא אוכלים כזית. **וכשאדם מתחייב בברכה אחרונה קודם ברכת המוציא, יש מחלוקת האם ברכת המזון פוטרת את זה, או שהיא פוטרת רק מה שאדם אוכל בתוך הסעודה, אבל מה שאוכל קודם הסעודה ברכת המזון אינה פוטרת ועליו לברך ברכת בורא נפשות בפני עצמה<sup>6</sup>.**

ולכן הנכון והראוי הוא להביא את הסימנים לאחר ברכת המוציא. אבל לא משנה מתי, אפשר לפני שמביאים את האוכל, או לאחר מכן<sup>7</sup>.

<sup>6</sup> דוגמא לכך אנחנו מוצאים בליל הסדר. צריך להקפיד לאכול מהכרפס פחות מכזית, ואם אדם אכל יותר מכזית לא יברך ברכת בורא נפשות, כי יש בזה מחלוקת האם ברכת המזון פוטרת או לא.

<sup>7</sup> מרן ראש הישיבה שליט"א הציע פעם והמליץ שאת הדברים המלוחים יביאו לפני האוכל, כי לאחר שגומרים את הסעודה אף אחד כבר קשה לאכול אותם. ולכן את הקרעא והרוביא והסילקא וכו' מביא בתחילת האוכל, ולאחר מכן אוכלים את סעודת החג, ולאחר מכן אוכלים את הדברים המתוקים. ואין בזה קפידא, וכל אחד יעשה כפי שנוח לו.

ולהלכה בסדר הסימנים אין שום קפידא. מרן ראש הישיבה (בבית נאמן גליון ל"א אות י"ט) הביא את דברי הר"ן בהלכות (בסוף מסכת ראש השנה, דף י"ב ע"ב) שכותב שהיו מביאים סל לרב האי גאון שהיו בתוכו חמשה דברים, והסימן שלהם הוא ק"ר כס"ת – קרעא, רוביא, כרתי, סילקא ותמרי. והוא היה פושט ידו תחילה ולוקח מהקרעא, כלומר שהיה לוקח את הדלעת ראשונה. כך נהג רב האי גאון, שהיה חכם לפני אלף שנה והרמב"ם אמר עליו שהוא מעמודי ההוראה.

אבל זה לא חובה, וכל אחד יעשה כמנהגו.

רק מה שכן ראוי להקפיד – הוא שיביאו אותם בתוך הסעודה ולא לפני.

### בגדים חדשים לראש השנה

**ד. שאלה:** האם יש ענין לקנות חליפה או שמלה חדשה לסימן טוב לכבוד השנה החדשה?

**תשובת הרב:** הט"ז (סי' תקפ"א סק"ה) כותב בשם מהרש"ל, שאדרבה, לא ילבש בראש השנה בגדי רקמה ומשי כמו בשאר ימים טובים. ומדוע? כי אמנם בשולחן ערוך (סי' תקפ"א ס"ד) כתוב שמכבסים ומסתפרים לפני ראש השנה כדי להראות שאנחנו בוטחים בקב"ה שיוציא אותם זכאים בדין<sup>8</sup>, אבל מצד שני צריך האדם לא להראות זלזול ביום הדין.

וגם אנחנו לא אומרים הלל ביום ראש השנה, כי יש מרחק רב מלהראות ביטחון ולהישען על הקב"ה לבין להתנפח ולהראות שאדם לא מפחד. ולכן מהרש"ל אומר שלא ללבוש בגדי רקמה ומשי כמו בשאר ימים טובים.

ולכן אדם שרוצה לקנות חליפה חדשה, הנכון יותר לקנות ליום טוב של סוכות. אז תקיים מצות ושמחת בחגך, אבל ביום ראש השנה צריך ללבוש בגדי שבת מכובדים, ולא יותר מזה.

### כיוון לצאת רק מאמצע התקיעות

**ה. שאלה:** אדם שבאמצע התקיעות הבחין שלא כיוון לצאת ידי חובה, האם מועיל שמעתה ואילך יכוין לצאת ידי חובה, אפילו שבתחלת התקיעות לא כיוון?

<sup>8</sup> מה כוונת הדברים? לדוגמא אדם הולך לחבר שלו, מבקש ממנו משהו, והוא אומר לו 'טוב, נראה'. אבל אם אתה אומר לו 'שמע, אני סומך עליך!' כאן הוא יותר מתאמץ בשבילך, כי אתה תולה כל ביטחונך בו. אנחנו באים לריבונו של עולם ותולים ביטחוננו בו. אנחנו יודעים ש'כדלים וכרשים דפקנו דלתיך', אבל הביטחון שלנו אחד, כי אתה אבא רחמן. כשאנחנו תולים ביטחוננו בריבונו של עולם, הוא עושה יותר ויותר למען עם ישראל. וזה מה שאנחנו אומרים 'עשה למען שמך, עשה למען ימינך' וכו'.

**תשובת הרב:** כתב מרן בשולחן ערוך (סי' תקפ"ט ט"ט): מי שתקע ונתכוון להוציא כל השומע תקיעתו, ושמע השומע ונתכוון לצאת ידי חובתו, אף על פי שאין התוקע מתכוון לפלוני זה ששמע תקיעתו ואינו יודעו – יצא, שהרי נתכוון להוציא לכל מי שישמענו. לפיכך מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו ושמע תקיעות משליח צבור, יצא אם נתכוון לצאת, שהרי שליח ציבור מתכוון להוציא את הרבים ידי חובתו.

מבואר כאן שאם האדם היה עובר סמוך לבית הכנסת, אם כיון לבו יצא, ואם לא כיון לבו לא יצא.

אבל כתב הר"ן (ר"ה ז' ע"א) בשם הירושלמי, שאם האדם הזה נעצר ונעמד ולא היה עובר, ממילא יצא ידי חובה, מפני שאפילו אם לא התכוון, מכל מקום מעשיו מוכיחים.

וכתבו המגן אברהם (סי' תקפ"ט סוף סק"ד) והמשנה ברורה (סי' ק"ט ז') שאם האדם היה חוץ לביתו או חוץ לבית הכנסת, רק אז שואלים אם כיון לבו או לא, אבל אדם הנמצא בתוך בית הכנסת על מנת לקיים מצות תקיעת שופר, אף על פי שבשעה ששמע את התקיעות לא כיון לבו, יצא ידי חובה.

לא צריך שבאותו הרגע יכוון האדם לצאת, אלא מספיק שבא לשם כדי להתפלל ולשמוע תקיעות, וגם אם ברגע שהתקע התחיל לתקוע, המתפלל לא הספיק עדיין לכוון לצאת, אין בכך כלום ויצא ידי חובה.

### חזן ותוקע בתשלום

**ו. שאלה:** האם מותר לקבל שכר על חזנות ותקיעות בימים הנוראים, או שאסור מפני שמקבל שכר על עבודתו בשבת?

**תשובת הרב:** מותר לשלם כסף לחזן ולתוקע. ואדרבה מצוה להעלות חזן בתשלום.

מרן בהלכות תפילה (סי' נ"ג סכ"ב) כתב, שליח צבור בשכר, עדיף יותר משליח ציבור שיתפלל בנדבה.

והמקור לזה בתשובת הרשב"א (סי' ת"נ). שחזן בחינם או חזן בשכר, חזן בשכר עדיף.

הטעמים לזה, מפני שהוא יעשה את התפילה יותר במסירות. ועוד, שלא כל אחד שירצה להיות חזן יקפוץ. יבוא מישהו וירצה לעלות, יאמרו לו שיש להם מישהו והם שילמו לו כסף, ואי אפשר ככה לעלות ולקפוץ. (כי במקומות שזה בהתנדבות, כל אחד מחליט שהוא הוא הראוי לעלות). ולכן מרן כותב שבכל התפילות כולם כדאי לשלם כסף.

ומה עם ראש השנה, האם מותר לקחת כסף עבור העבודה בחג, והלא זה שכר שבת?

מֵרֵן בְּשׁוֹלְחֵן עֶרֶךְ (ס' ש"ו ס"ה) כתב: אסור לשכור חזנים להתפלל בשבת, ויש מי שמתיר. (וכתב הרמ"א שאם שכרו לשנה או לחודש, לכל הדעות מותר).

אבל בהלכות ראש השנה (ס' תקפ"ה ס"ה) כתב מֵרֵן: הנוטל שכר לתקוע בשופר בראש השנה, או כדי להתפלל או לתרגם בשבתות וימים טובים, אינו רואה סימן ברכה מאותו שכר. ומבואר שמעיקר הדין מותר.

ונסביר מדוע: אילו באו אנשים ביום ראש השנה למישהו והציעו לו לתקוע אצלם בראש השנה תמורת סכום כסף, הדבר הזה אסור בהחלט, כי זה לשכור פועל בשבת, ואסור לשכור פועל בשבת גם לצורך מצוה כמו תקיעות בשופר<sup>9</sup>.

זה לשכור בשבת, אבל קודם השבת, וכיון שזה לדבר מצוה, חכמים לא אסרו את זה כלל. כך מבואר בבית יוסף (אלא שמכל מקום סימן ברכה אינו רואה).

כלומר, אם אדם יקח את הכסף הזה ויעשה אתו עסקים, הם לא ישגשו לו. אבל יכול לקנות אתו חליפה או להשתמש בו לחפצי ביתו, ובזה אין איסור כלל.

ולא רק זה, אלא שכך היה המנהג בספרד. אמנם הטור (ס"ס תקפ"ה) העיר על מנהגם מדוע ככה הם עושים, והרי זה אסור משום שכר שבת. אבל מֵרֵן בבית יוסף הרחיב בדבר הזה שכיון שזה לצורך מצוה, ושוכרים אותו מערב שבת מותרים לעשות כן. ובפרט אברכים תלמידי חכמים שצריכים את הכסף.

ובכל זאת, אם יכולים לעשות משהו שלא יתפללו רק בראש השנה, אלא יכללו בהסכם שיבואו גם פעם או פעמיים לסליחות, זה נקרא שכר שבת בהבלעה וזה הדבר הראוי מהכל ורואים בכסף הזה סימן ברכה.

#### תקיעה לנשים בברכה

ז. **שאלה:** התוקע לאשתו ובנותיו בביתו, האם יברך על תקיעת שופר?

<sup>9</sup> ומה צריך לעשות אם קורה מקרה כזה? אם התפללת בנין, ואתה כבר רוצה ללכת הביתה, והתוקע של המנין השני לא יכול לבוא, אסור להם לבקש ממך לתקוע תמורת סכום כסף. אלא הם צריכים לחפש מישהו שישכים לעשות את זה לשם שמים. אם לאחר מכן באו ושילמו לתוקע מרצונם, הנה מה טוב, אבל אין התוקע יכול לדרוש כסף ואין הגבאים יכולים להזכיר סכום כסף עבור התקיעות.

**תשובת הרב:** כותב מֵרֵן (ס' תקפ"ט ס"ו): אף על פי שנשים פטורות, יכולות לתקוע. ולא אוסרים מפני שאסור לתקוע בשופר בשבת וחג, אלא **כיון שבראש השנה מצוה לתקוע, מתירים גם לנשים שמעיקר הדין פטורות.**

מֵרֵן ממשיך וכותב: וכן איש שכבר יצא ידי חובה, יכול לתקוע להוציאן. אבל אין מברכות, ולא יברכו להן.

ומדוע? מפני שאינן יכולות לומר אשר קידשנו במצוותיו וציוונו, שהרי הן פטורות ואין עליהן שום ציווי.

וכתב הרמ"א: **והמנהג [אצל האשכנזים] שהנשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא**, ועל כן גם כאן תברכנה לעצמן, אבל אחרים לא יברכו להן אם כבר יצאו ותוקעין רק לנשים. אבל אם תוקעין לאיש, מברכין לו אף על פי שכבר יצאו.

מה טעם המתירים שאשה תברך לעצמה? מפני שלא אומרים אשר קידשנו במצוותיו וציוונו, אלא אומרים וציוונו, ומשמעות הברכה היא על כללות ישראל, שאמנם לא צויה אותי אבל צויה את הגברים.

**אבל דעת מֵרֵן השולחן ערוך שלא לברך**, וכדעת הרמב"ם ע"ה. ומֵרֵן הגר"ע עמל מאד לחזק את הפסק הזה של מֵרֵן שלא לברך. גם מורי ורבי הגאון הרב משה לוי ע"ה עמל לחזק את הפסק הזה, וכך גם מֵרֵן ראש הישיבה שייבדל לחיים טובים וארוכים כותב שהנכון הוא שנשים לא תברכנה.

ועם זאת, הוא כותב שלא צריך להילחם איתן בחזקה, מפני שמבואר בתשובת הרשב"א שכבר בספרד נשים נהגו לברך על הלולב וכדומה, והיות שכך, נמצא שהמנהג הזה קדמון אצל הספרדים, כי ידוע שבני ספרד התפזרו בכל מיני מקומות, ובמקום מנהג לא אמרינן סב"ל. אבל באופן כללי לא מברכים לנשים.

**ולכן למעשה**, הנכון הוא שלא לברך לנשים על תקיעת שופר. (וזה שלא כמו אצל האשכנזים שהיה מנהג ברור לברך).

#### הערות בהלכה לתוקעים לנשים בביתם

ח. **שאלה:** התוקע למשפחות השוהות בבידוד בביתם, מה הדברים שצריך להקפיד עליהם?

**תשובת הרב:** א. מן הסתם התוקע לא נמצא סמוך אליהם ממש, אלא בחדר סמוך וכיוצא בזה, **ויש להקפיד שהם ישמעו קול שופר ברור**. כי לפעמים אדם נמצא במקום ריק וכדומה ויש קול הברה [הד], והם לא יוצאים ידי חובה. וגם אם אתה באותו מקום לא שומע הד, **אם הם כן שומעים את קול ההד, אינם יוצאים ידי חובה**. כך כותב מֵרֵן בסימן תקפ"ז (סעיף א').

# שואל ונשאל

## תשובות שהשיב הרב לשואליו בקצרה

### עמידה בתקיעות שבסליחות

שאלה: האם בקדיש שבסוף הסליחות (קדיש "תענו ותעתרו") צריך לעמוד כשמגיע לתקיעה בשופר, ובזמן אמירת "תענו ותעתרו"?

תשובה: אין צריך לעמוד בתקיעות שבסליחות שהרי בתקיעות במיזבב שבראש השנה יש הנהגים לעמוד ויש הנהגים לשבת. ואף בתקיעות במעומד שעומדים בהם הוא מטעם דילפינן גזירה שוה "לכם לכם" מעומד אבל בתקיעות שבסליחות שאינם אלא מנהג כדי לעורר ישראל בחדש אלול אין חובה לעמוד בהם (עיין ילקוט יוסף מועדים הלכות ברכת השופר סעיף א' ובהערות).

ולענין "תענו ותעתרו" - לדידן (הספרדים) אין צריך לעמוד בקדיש כלל אלא אם תפסו מעומד צריך לישאר עומד עד דאמירן בעלמא. וגם למנהג האשכנזים שעומדים בקדיש הוא עד דאמירן בעלמא (ויש אומרים שאף האשכנזים אין צריכים לעמוד אלא עד יתברך) ודין "תענו ותעתרו" כדין תתקבל (עיין סימן נ"ו ברמ"א, ובכף החיים שם אות כ"ג ובמשנה ברורה שם סעיף קטן ז').

### השתחויה במוסף של כיפור בסדר העבודה

שאלה: האם נוהגים שהצבור כורע ומשתחויה כשהש"צ בסדר העבודה אומר: "והכהנים והעם העומדים בעזרה, כשהיו שומעים את שם המפורש... וכו'?"

תשובה: כן. רק אם יש שטיח על הרצפה אז מותר להשתחוות בפישוט ידיים ורגליים.

### עשיית תשובה שלמה כראוי

שאלה: הכיצד אוכל בנקל, לעשות תשובה שלימה כראוי? - ובפרט, לזכות להגיע לתיקון גמור של נפש, רוח, ונשמה שלי?

תשובה: להשתדל כמה שיותר לעשות בכל עת וזמן רצון ה' יתברך. זה מה שהוא דורש מאיתנו בתורתו הקדושה, וזה המביא אותנו לשלימות כמו שאנו אומרים "אשר קדשנו במצוותיו" כל נשכח "שאין אתנו נביא, ולא אתנו יודע על מה".

### קריאת יהי רצון בפתיחת ההיכל בימים נוראים

שאלה: ביום ראש השנה הקדוש וביום הכפורים לפני פתיחת ההיכל ישנה קריאה "יהי רצון", האם הרב של ביהכ"ס יכול לוותר על קריאה זו (משום טורח צבור). הוא מבחינתו

ב. סביר להניח שיש הרבה אנשים גם מבניינים סמוכים שבאים לשמוע. ולכן צריך לומר כמו שכותב מרן, **שאתה מכוון להוציא את כל השומע ידי חובתו**, וכך, אם יש אנשים נוספים, אתה מוציא גם אותם<sup>10</sup>.

ג. צריך לדעת מי הוא המבודד שאתה הולך לתקוע לו. **אם הוא גבר, מן הראוי לכתחילה שהוא יברך לשמוע קול שופר**. ומדוע? כיון שאתה כבר יצאת ידי חובה, ואתה בא לברך בשבילו, ומרן כותב בהלכות שבת (סי' רע"ג ס"ד): יכול האדם לקדש עבור מישהו אחר, ולמרות שרק הוא אוכל עכשיו, אפשר לקדש בשבילו, אבל בתנאי שהוא לא יודע לברך. אם הוא יודע לברך, הרי שמן הראוי שיקדש לעצמו.

והוא הדין כאן, מן הראוי שהשומע יברך לעצמו. זה אמנם לא מוסכם, אבל כך יותר ראוי לעשות.

**אם זה בבית הכנסת, שאתה בא לתקוע לאחרים, אתה מברך בשביל כולם**, אבל אם אתה בא לתקוע לאדם יחיד שהוא חולה או זקן או מבודד, מן הראוי שהוא יברך לעצמו. **ואם אינו יודע, אפשר לברך בשבילו**.

ואם זו אשה, כבר הזכרנו שאנחנו לא מברכים לנשים. זו דעת מרן השולחן ערוך, וכך ההלכה. וכך פסק מרן ראש הישיבה, וכך המנהג אצל רוב ככל הספרדים.

ד. ידוע שבין השברים לתרועה של תשר"ת, צריך לעשות הפסק כל שהוא. יש בזה דעות, האם בין השברים לתרועה צריך לנשום בינתיים או לא, ומרן בשולחן ערוך (סי' תק"צ ס"ד) מביא שתי דעות. עיקר דעת מרן היא שיעשה הפסק כל שהוא ביניהם אבל בלי לנשום באמצע. אבל יש עוד דעה נוספת, ולכן מרן כתב שבתקיעות דמיושב יעשה בנשימה אחת, ובחזרת הש"ץ יעשה בשתי נשימות.

ומה הדין כאשר אדם תוקע לחולה וכיוצא בזה, שתוקע רק שלושים קולות? **הנכון הוא לעשות כדעת מרן, שיתקע שברים ותרועה בנשימה אחת**.

יש עוד כמה פרטים, אבל נעצור כאן. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

<sup>10</sup> שנה שעברה, לאחר סיום התפילה אצלנו בבית הכנסת, הלכתי לאחד המתפללים שהיה חולה קורונה כדי לתקוע לו. הוא היה בבית שלו באחת הקומות בבנין, ואני הייתי למטה ותקעתי לו. לאחר שסיימתי, ראיתי הרבה אנשים מבניינים סמוכים שגם הם פתחו חלונות כדי לשמוע את התקיעות. לכן צריך לכוון להוציא את כל השומעים, ולא רק את מי שנמצא לפניך.

קורא קריאה זו בביתו. בבית הכנסת הקהל לא קורא אותה יחד עם הרב?

תשובה: א) לענ"ד אפשר לעשות פשרה ולקרא תפלה שתיקן האריז"ל רבש"ע וכו', ותפלה שתיקן הרש"ש לעולם ה' וגו' (י"ב פעמים) ונוסח היה"ר שאומרים אח"כ. (ובזה כל הצבור משתתף לפחות באמירת לעולם ה' וגו'). והם תפלות קצרות. ואת נוסח התפילה שתיקן הרב חמדת ימים יה"ר וכו' אלקי המשפט אדון עוזנו וכו' תוכלו לדלג. ואנו קוראים הכל בס"ד, במתון וברגש. ויש מהצבור שקוראים אתנו, ומי שאינו קורא, עונה אמן בכל קטע.

### **השיעור נמסר ביום ראשון י"ד באלול תשפ"א**

כמידי יום ראשון בשעה 12 בצהריים בערוץ "קול ברמה"

מידי יום מוסר הרב שליט"א שיעור בגמרא בדף היומי,

השיעור מופץ בתפוצה רחבה מאד, ומאזינים וצופים בו רבבות יהודים בכל רחבי תבל.

ניתן להקדיש את זכות השיעורים להצלחה ולישועה, לעילוי נשמת, לרפואה וכדומה.

ניתן גם לערוך פדיון נפש.

צרו קשר בפל' 052-7108693 או בדוא"ל המערכת.

הרב שליט"א מוסר שיעורים בהלכה בקביעות בעיר ראשון לציון

בימים ראשון שני ושלישי, בבתי הכנסת "באר מים חיים", ו"מורשת כהנים". מומלץ להצטרף.

ניתן להפנות שאלות בכתב לרב שליט"א - שלחו לדוא"ל המערכת. נשתדל שהשאלות יועברו לרב באותו היום, ויתקבלו תשובות ברורות לכל השאלות.

בית ההוראה פתוח 24 שעות ביממה, בטלפון: 03-5500228

העלון יוצא לאור בחסות א. משכנתאות – יעוץ המשכנתא הטוב ביותר בארץ

לפרטים: 054-8444095

להצלחת: רמי יצחקיאן, אריאל פלר, יוסי דהמן, אליהו חן ויוסי ברנס הי"ו

עורך ראשי: הרב שלמה נחום.

ניתן להצטרף לאלפים המקבלים את העלון במייל,

וכן ליצור קשר בדוא"ל - A025606532@gmail.com

ניתן להאזין לשיעור זה ולשאר שיעורי מורנו הרב שליט"א

בקו "תורת חיים" 02-5606532

וכן במערכת "קול הלשון"